

В 2003 г. вышел коллективный сборник научных работ «Studia Polono-Rossica. К 80-летию Елены Захаровны Цыбенко», подготовленный филологическим факультетом МГУ и Институтом славяноведения РАН под ред. проф. В.А. Хорева, с участием польских и других зарубежных ученых (34 п.л.).

И бесконечное количество конференций и в СССР и за рубежом, большинство, конечно же, в любимой Польше, съезды славистов, тесное сотрудничество с Институтом славяноведения РАН. Отметим, что научно-просветительская деятельность профессора Цыбенко много способствовала укреплению межславянских связей, настоящих дружеских отношений с Польшей, ибо именно через познание культуры приходит настоящее взаимопонимание народов. Следует ещё добавить, что ученый свободно ориентировалась во всех славянских литературах, руководила диссертациями по проблематике и югославянских литератур, а живое обсуждение новых статей коллег на литературоведческой секции кафедры действительно держало нас всех в курсе последних событий и достижений славянской филологии. Сегодня кафедра как будто осиротела, ведь фактически все преподаватели суть её ученики, все слушали, так или иначе, курс польской литературы. Не станем идеализировать – в житейской суете, конечно, всякое бывало: и ссорились и мирились, и жарко спорили, но отдадим должное: коллектив здоровый, а сегодня кафедру славянской филологии филологического факультета Московского университета возглавляет профессор Наталья Евгеньевна Ананьева, один из крупнейших специалистов по польскому и славянскому языкознанию, и тоже ученица Елены Захаровны – так что добрые традиции суть в добрых руках. И всё же...

Уже какой день неотступно стучит в висках ахматовское: «Почти не может быть, ведь ты была всегда...».

Уходят наши учителя, уходит поколение наших родителей, перенесших на плечах своих такой непростой русский XX век... Прошедших свой жизненный путь честно и благородно, с крепкою верою в свой народ, в Россию. Наше дело помнить, наше дело продолжать перетекающую из рода в род жизнь великого народа, помнить заветы предков; тем, кто в науке – служить по-ломоносовски: крепко стоять в Истине, угождать лишь Богу Единому, твердо идти к цели, ибо Путь наш только один – Правый.

Н.В. Масленникова (Москва, МГУ им. М.В. Ломоносова)

ВІКТАР АЛЯКСАНДРАВІЧ ХОРАЎ – ЧАЛАВЕК, ВУЧОНЫ, НАСТАЎНІК (1932 – 2012)

Гэты матэрыял рхтываўся да 80-гадовага юбілею доктара філалагічных навук, прафесара, Заслужанага дзеяча навукі, Ганаровага прафесара Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы, **Віктара Аляксандравіча Хорава**, але лёс, на жаль, распарадзіўся інакш...

Віктар Аляксандравіч Хораў нарадзіўся 22 лютага 1932 г. ў горадзе Волагдзе, дзе правёў сваё дзяцінства і скончыў сярэдняю школу. У 1949 г. ён прыехаў у Маскву і паступіў у Маскоўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя М.В. Ламаносава, які скончыў у 1954 г. і быў накіраваны ў аспірантуру Інстытута славяназнаўства і балканістыкі АН СССР. Пасля заканчэння аспі-

рантуры ў 1957 г. і паспяхова абароны кандыдацкай дысертацыі («*Польская пралетарская паэзія 20-е – 30-е гады*») В.А. Хораў быў запрошаны на сталую працу ў Інстытут славяназнаўства і балканістыкі АН СССР. У 1978 г. ён таксама паспяхова абараніў доктарскую дысертацыю на тэму: «*Станаўленне сацыялістычнай літаратуры ў Польшчы*» і атрымаў навуковую ступень доктара філалагічных навук, а ў 1993 г. – вучонае званне прафесара, у 2009 г. – званне Заслужанага дзеяча навукі Расійскай Федэрацыі і ў 2012 г. – званне і дыплом Ганаровага прафесара Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы.

Працоўная дзейнасць В.А. Хорава звязана з Інстытутам славяназнаўства РАН, у якім ён працаваў да апошняга дня свайго жыцця. Паслужны спіс В.А. Хорава: 1957–1988 гг. малодшы, затым старэйшы і вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута славяназнаўства і балканістыкі АН СССР; 1988–2005 гг. намеснік дырэктара таго ж інстытута; 2005–2012 загадчык аддзела славянскіх літаратур і галоўны навуковы супрацоўнік РАН. В.А. Хораў вёў вялікую навуковую і навукова-арганізацыйную працу, паспяхова спалучаў яе з выкладчыцкай дзейнасцю ў расійскіх, польскіх і беларускіх ўніверсітэтах, займаўся падрыхтоўкай навуковых кадраў, перакладамі мастацкай і навуковай літаратуры, рэдакцыйнай і выдавецкай працай.

Навуковыя і грамадскія абавязкі В.А. Хорава цяжка нават пералічыць. З 1989 г. ён узначальваў Спецыялізаваны вучоны савет па абароне доктарскіх і кандыдацкіх дысертацый пры Інстытуце славяназнаўства РАН, быў членам Вучонага савета МДУ імя М.В. Ламаносава, Старшынёй Міцкевічаўскай камісіі Савета па гісторыі сусветнай культуры РАН, членам расійскага Нацыянальнага камітэта славістаў, расій-

ска-польскай гістарычнай камісіі, намеснікам старшыні «Асацыяцыі культурнага і дзелавога супрацоўніцтва з Польшчай» і інш.

В.А. Хораў быў выдатным вучоным з сусветным імем. Яго працы атрымалі шырокую вядомасць і выдаваліся ў многіх краінах. Спіс навуковых публікацый В.А. Хорава налічвае больш за 400 назваў на рускай, польскай, украінскай, нямецкай, балгарскай, беларускай і іншых мовах. Працы В.А. Хорава дзівяць сваёй арыгінальнасцю, глыбінёй і навуковай навізнай. Варта спецыяльна падкрэсліць значнасць літаратуразнаўчых адкрыццяў В.А.Хорава ў польскай і рускай навуцы. Перш за ўсё – гэта ўзначалены ім міжнародны праект «Расія – Польшча. Узаемнае бачанне ў літаратуры і культуры», які прадстаўляе ўпершыню распрацаваны В.А. Хоравым новы кірунак у літаратуразнаўстве – *імагалогію*. Да гэтага адкрыцця вучоны ішоў доўгі час і прысвяціў яго распрацоўцы дзесяць апошніх гадоў свайго жыцця. Пра гэта сведчаць яго фундаментальныя даследаванні «Польшча і палякі вачыма рускіх літаратараў. Імагалагічныя нарысы» (2005), «Польская літаратура XX стагоддзя 1890–1990» (2009), «Успрыманне Расіі і рускай літаратуры польскімі пісьменнікамі (нарысы)» (2012). Гэтыя кнігі сталі важнай падзеяй у літаратуразнаўстве Расіі, Польшчы і іншых краін. І гэта не выпадкова: у іх не толькі сабраны і сістэматызаваны велізарны матэрыял ад XII стагоддзя да сучаснасці аб жыцці, культуры, гісторыі рускага і польскага народаў, але ўпершыню прадстаўлены новыя імёны іх дзеячаў, па-новаму інтэрпрэтаваныя гістарычныя падзеі, архіўныя крыніцы, мастацкія творы і гістарычныя дакументы, якія не выкарыстоўваліся раней.

Па праблемах імагалогіі В.А. Хоравым было арганізавана і праведзена дзевяць міжнародных навуковых канферэнцый і былі выдадзены пад яго рэдакцыяй і з яго прадмовамі зборнікі матэрыялаў гэтых канферэнцый.

Заслугоўваюць увагі даследаванні В.А. Хорава як абагульняючага характару («Аб літаратуры народнай Польшчы», 1961; «Станаўленне сацыялістычнай літаратуры ў Польшчы» 1979), так і працы, прысвечаныя творчасці пісьменнікаў XIX і XX стагоддзяў (В. Бранеўскі, С. Дыгат, К. Філіповіч, Л. Кручкоўскі, Б. Чешко, Ю. Кавалец, В. Мысліўскі, Я. Івашкевіч і многіх іншых), літаратурнай кампаратывістыкі («Балады А. Міцкевіча ў перакладах А.С. Пушкіна», «А. Міцкевіч і Ф. Прешерн», «Дастаеўскі ў свядомасці польскіх пісьменнікаў» і інш.)

Асаблівай увагі заслугоўваюць выдадзеныя пад кіраўніцтвам прафесара В.А. Хорава і з яго аўтарскім удзелам працы акадэмічнага характару, якія не маюць аналагаў у сусветнай гісторыі літаратуразнаўства: у трох тамах «Гісторыя літаратуры славянскіх народаў» і ў двух тамах «Гісторыя літаратуры Усходняй Еўропы пасля другой сусветнай вайны» (Т. 1, 1995; Т. 2, 2001).

Больш за паўстагоддзя В.А. Хораў узначальваў паланістычную навуковую школу ў СССР, а пазней – у Расійскай Федэрацыі. Яго вучні – шэсць дактароў навук і шматлікая група кандыдатаў, якія працуюць ва ўніверсітэтах і Акадэміі Навук Расіі, Польшчы, Беларусі, Літвы, Грузіі і інш.

В.А. Хораў ўнёс неацэнны ўклад у развіццё міжнароднага супрацоўніцтва СССР, а пазней Расійскай Федэрацыі з замежнымі краінамі, у якім асаблівае месца займала супрацоўніцтва з Польшчай. Ён узначальваў і паспяхова рэалізоўваў важныя для навукі абедзвюх краін міжнародныя праекты, выдаваў сумесныя калектыўныя працы, займаўся перакладамі мастацкай і навуковай літаратуры, быў навуковым кіраўніком аспірантаў і кансультаваў дактарантаў, рэцэнзаваў і апаніраваў навуковыя працы сваіх калег і вучняў.

Навуковую і навукова-грамадскую дзейнасць В.А. Хораў паспяхова сумяшчаў з выкладчыцкай працай, актыўна супрацоўнічаў з многімі ўніверсітэтамі – Маскоўскім дзяржаўным імя М.В. Ламаносава, Гродзенскім імя Янкі Купалы, Варшаўскім, Кракаўскім педагагічным імя Камісіі Эдукацыі Народовэй, Шлёнскім і інш.

В.А. Хораў быў членам рэдакцыйных саветаў шэрагу навуковых часопісаў: «Славяназнаўства», «Славянскі альманах» (Расія), «Acta Polono-Rhutenica», «Postscriptum», «Przegląd Humanistyczny» (Польшча), «Веснік Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы» (Беларусь).

Варта адзначыць ролю прафесара В.А. Хорава ў станаўленні і развіцці паланістыкі Беларусі, асабліва яго супрацоўніцтва з Гродзенскім дзяржаўным ўніверсітэтам імя Янкі Купалы. Доўгія гады абарона кандыдацкіх дысертацый па польскай літаратуры была звязана з удзелам прафесара В.А. Хорава: яго запрашалі на паседжанні саветаў і ў якасці адаптаванага члена савета як спецыяліста-паланіста і як апанента дысертацый, і як навуковага кіраўніка аспірантаў. Ён быў удзельнікам шматлікіх навуковых канферэнцый, арганізаваных Беларускай Акадэміяй Навук.

У навуковай дзейнасці В.А. Хорава адмысловае месца заняў Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт, у якім склаўся першы ў Беларусі паланістычны цэнтр і куды пасля заканчэння аспірантуры была накіравана на працу адна з першых яго вучаніц С.П. Мусіенка. Пад кіраўніцтвам В.А. Хорава ў 1972 г. у Спецыялізаваным дысертацыйным савеце Інстытута славяназнаўства і балканістыкі АН СССР яна абараніла першую ў гісторыі беларускай паланістыкі кандыдацкую дысертацыю «Жанрава-стыльовыя пошукі ў сучаснай польскай прозе (канец 50-х – сярэдзіна 60-х гг.)». Прафесар В.А. Хораў быў навуковым рэдактарам першай у Савецкім Саюзе манаграфіі С.П. Мусіенка «Творчасць Зоф'і Налкоўскай» і стаў наву-

ковым кансультантам яе доктарскай дысертацыі «Рэалістычны раман у польскай літаратуры 20-х – 30-х гг.», якая была паспяхова абаронена ў 1993 г. у тым жа Вучоным савете Інстытута славяназнаўства. С.П. Мусіенка стала першым на Беларусі доктарам філалагічных навук – паланістам.

У 1989 г. у Гродзенскім дзяржаўным універсітэце была створана першая ў гісторыі беларускай навукі і дыдактыкі кафедра польскай філалогіі і В.А. Хораў дапамагаў у яе арганізацыі сваёй вучаніцы С.П. Мусіенка, якая была яе загадчыцай на працягу 21 года і ўзяла яе на ўзровень міжнароднай значнасці. Пры Гродзенскім універсітэце ў тым жа 1989 г. быў адкрыты музей Зоф’і Налкоўскай. Яго стварала на ўласныя сродкі С.П. Мусіенка. А побач быў настаўнік, вучоны В.А. Хораў, які дапамагаў ва ўсім і ў арганізацыі работы музея, і ў правядзенні ў Гродзенскім універсітэце першай міжнароднай навуковай канферэнцыі, прысвечанай З. Налкоўскай, і ў рэдагаванні калектыўнага зборніка яе ўдзельнікаў.

З моманту стварэння часопіса «Веснік Гродзенскага дзяржаўнага універсітэта імя Янкі Купалы» В.А. Хораў быў нязменным сябрам яго рэдакцыйнага савета.

У 2011 г. кафедра польскай філалогіі адзначала свой дваццацігадовы юбілей, на якім В.А. Хораў быў не толькі ганаровым госцем. Ён быў душой нашага калектыву, добрым настаўнікам і сябрам. У выступленнях прарэктара і загадчыцы кафедры падкрэслівалася значнасць заслуг Віктара Аляксандравіча, а ён, як заўсёды, бачыў далей і не толькі падтрымаў ініцыятыву С.П. Мусіенка па стварэнні *Навукова-дыдактычнага каардынацыйнага цэнтра «Міжнародны інстытут Адама Міцкевіча»*, але дапамог у яго арганізацыі, удзельнічаў у стварэнні яго «Статута», выпрацоўчы асноўных напрамкаў яго дзейнасці.

За заслугі і вялікі ўклад у сусветную навуку, за ўмацаванне міжнароднага супрацоўніцтва, і перш за ўсё за шматгадовае плённае навуковае і дыдактычнае супрацоўніцтва з Гродзенскім дзяржаўным універсітэтам імя Янкі Купалы Савет універсітэта ад 26 сакавіка 2012 г. пастанавіў у гонар 80-гадовага юбілею В.А. Хорава прысвоіць яму званне «Ганаровы прафесар Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы» і ўзнагародзіць яго медалём «За заслугі. Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы». Урачыстае пасяджэнне Савета універсітэта было прызначана на 24 мая 2012 г. Падрыхтоўку да яго з кранальным клопатам вяла вучоны сакратар А.І. Мясешка. Да гэтай даты была прымеркавана міжнародная навуковая канферэнцыя, прысвечаная юбілею В.А. Хорава, і падрыхтавана выстава яго навуковых прац і перакладаў мастацкіх твораў польскіх аўтараў на рускую мову.

Гэты дзень пачынаўся з шматлікіх інтэрв’ю, якія праводзілі з Віктарам Аляксандравічам абласное і гарадское тэлебачанне, беларускае і польскае радыё, прэса, на аснове якіх былі створаны тэлевізійныя фільмы. Яны сталі жывым сведчаннем гісторыі супрацоўніцтва прафесара В.А. Хорава – вучонага сусветнай значнасці, прадстаўніка рускай, замежных Акадэміі Навук і шэрагам універсітэтаў, з Гродзенскім універсітэтам.

Пасяджэнне вяла прафесар, д. ф. н. старшыня Навукова-дыдактычнага каардынацыйнага цэнтра «Міжнародны інстытут Адама Міцкевіча» С.П. Мусіенка. Міжнародную канферэнцыю адкрыла Першы прарэктар універсітэта Святлана Уладзіміраўна Агіевец, якая адзначыла важнасць навуковых адкрыццяў прафесара В.А. Хорава і з дзівоснай сардэчнасцю падзякавала юбіляра за яго супрацоўніцтва і ўклад у беларускую навуку і асабліва за супрацоўніцтва з Гродзенскім дзяржаўным універсітэтам імя Янкі Купалы, за падрыхтоўку вядучага вучонага С.П. Мусіенка. Ад імя абласнога кіраўніцтва з вітальнай прамовай выступіў Павел Канстанцінавіч Скрабко – начальнік упраўлення ідэалагічнай працай Гродзенскага абласнога выканаўчага камітэта. Ён казаў пра ўнёсак В.А. Хорава ў сучасную навуку і падкрэсліў значнасць яго супрацоўніцтва з навукоўцамі Гродзеншчыны. Складальнік новага выдання кнігі «Прафесары Гродзенскага дзяржаўнага універсітэта імя Янкі Купалы» прафесар, кандыдат гістарычных навук С.А. Габрусевіч прадставіў навуковую біяграфію В.А. Хорава. Дэкан філалагічнага факультэта ўніверсітэта дацэнт, кандыдат філалагічных навук І.С. Лісоўская, разам з сусветнай значнасцю прац прафесара В.А. Хорава, адзначыла плённасць і выніковасць яго супрацоўніцтва з Гродзенскім універсітэтам, кафедрай польскай філалогіі, якой паспяхова кіравала яго вучаніца прафесар С.П. Мусіенка. Дырэктар навуковай бібліятэкі ГрДзУ магістр М.В. Грынько адкрыў выставу навуковых прац В.А. Хорава. Варта адзначыць, што працы юбіляра, выдадзеныя ў XXI стагоддзі, у Беларусі прадстаўляліся ўпершыню і былі падораны аўтарам бібліятэцы ГрДзУ. Загадчыца аддзела выданняў на замежных мовах Гродзенскай абласной бібліятэкі імя Яўхіма Карскага Л.С. Латыга прадставіла зборнік мастацкіх твораў польскіх аўтараў у перакладах В.А. Хорава і з яго ўступнымі артыкуламі.

Праца канферэнцыі пачалася з інаўгурацыйнага дакладу Заслужанага дзеяча навукі, прафесара, д. ф. н. В.А. Хорава «Імагалагічны аспект культурнай памяці». Прадстаўляючы новы этап сваіх даследаванняў у галіне імагалагіі, дакладчык сказаў знамянальныя словы: «Праца гэтая працягваецца». У навуковым лёсе прафесара гэтаму дакладу наканавана было стаць яго лебядзінай песняй...

Прафесар С.П. Мусіенка расказала пра апошнія навуковыя працы юбіляра, паказала іх наватарства, арыгінальнасць і значэнне для сусветнай навукі. Далей даклады чыталіся паводле гісторыка-часовага прынцыпа – «уздоўж» развіцця літаратуры і літаратуразнаўчай думкі, якая ахоплівае перыяды ад пачатку XIX да пачатку XXI стагоддзяў. Сярод дакладчыкаў канферэнцыі былі вядомыя навукоўцы Польшчы і

Беларусі: прафесары Я. Лаўскі (Беласток), І.В. Жук (Гродна), А. Кежунь (Беласток); дацэнты А.І. Білюценка, А.А. Брусевіч, С.В. Ганчар, В.С. Істомін, якія прадстаўлялі Гродзенскі ўніверсітэт, А. Яніцкая (Беласток), М.М. Хмяльніцкі (Мінск) і маладое пакаленне даследчыкаў – старшы выкладчык А.П. Нялепка, аспіранты Ю.С. Фірага, В.М. Свяцельская, і магістрант А.В. Гук.

Навукова і канцэптуальна канферэнцыя была надзіва плённай і мела, бяспрэчна, наватарскі характар. Усіх яе ўдзельнікаў аб'ядноўвала пачуццё духоўнага святла. Выступы дакладчыкаў суправаджаліся цікавымі дыскусіямі, у якіх актыўна ўдзельнічаў прафесар В.А. Хораў.

У 16 гадзін гэтага ж дня, пачалося ўрачыстае пасяджэнне Вучонага савета, прысвечанае прысваенню В.А. Хораву звання «Ганаровы прафесар Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы».

Цырымонію адкрыў рэктар універсітэта прафесар д. ф.-м. н. Я.А. Роўба спецыяльна перапыніўшы адпачынак, каб узначаліць пасяджэнне. У сваёй прывітальнай прамове ён адзначыў заслугі В.А. Хоравы ў сусветнай навуцы і падзякаваў юбіляра за шматгадовае плённае супрацоўніцтва з Гродзенскім ўніверсітэтам.

«Паважаны Віктар Аляксандравіч! – Скажаў рэктар. – Ад імя ўсіх тых, хто сабраўся ў гэтай зале, маю гонар сардэчна вітаць вас у сценах Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы!

У гэтай аўдыторыі Вас добра ведаюць як аўтарытэтнага вучонага з сусветным імем... Ваша навуковая, педагагічная дзейнасць сапраўды шматгранная. Вы ўзначальваеце міжнародныя праекты, нацыянальныя камітэты, камісіі, асацыяцыі, навуковыя саветы. Ваша дзейнасць атрымала грамадскае прызнанне не толькі ў Расійскай Федэрацыі, але і далёка за яе межамі, заслужана адзначана дзяржаўнымі ўзнагародамі... На Савеце нашага ўніверсітэта прынята рашэнне аб прысваенні Вам звання «Ганаровы прафесар ГрДУ імя Янкі Купалы».

З біяграфіяй прафесара В.А. Хоравы Савет пазнаёміла першая прадстаўніца яго навуковай школы прафесар С.П. Мусіенка, якая падкрэсліла міжнародную значнасць адкрыццяў В.А. Хоравы, сказала, што ён з'яўляецца аўтарам больш за 400 прац на рускай, польскай, чэшскай, нямецкай і іншых мовах, якія адрозніваюцца арыгінальнасцю, маштабнасцю, навізнай. Навуковая школа В.А. Хоравы мае міжнародную значнасць. Яго вучні – шэсць дактароў і вялікая група кандыдатаў навук – працуюць ва ўніверсітэтах і акадэміях навук шэрагу краін.

Прафесар В.А. Хораў падрыхтаваў першага і да гэтага часу адзінага ў Беларусі доктара навук – паланіста С.П. Мусіенка, якая 21 год паспяхова кіравала кафедрай польскай філалогіі – першай і адзінай у сістэме адукацыі і асветы РБ. В.А. Хораў быў сталым удзельнікам усіх навуковых канферэнцый, арганізаваных кафедрай, уваходзіў у склад рэдакцыйных саветаў і калегій, навуковых выданняў, якія выпускаюцца кафедрай. Аказваў вялікую дапамогу ў стварэнні Навукова-дыдактычнага каардынацыйнага цэнтру «Міжнародны інстытут Адама Міцкевіча».

За заслугі, вялікі ўклад у польскую і рускую навуку, кіраўніцтва міжнароднымі праектамі і распрацоўку новага літаратуразнаўчага кірунку – *імагалогіі* В.А. Хораў быў удастоены 17 узнагарод Расійскай Федэрацыі і 14 узнагарод Рэспублікі Польшчы.

Прамова В.А. Хоравы ўзнаўляецца цалкам, паколькі яна стала яго апошнім публічным выступленнем.

«Глыбокапаважаны Спдар Рэктар! Глыбокапаважаныя Члены Вучонага Савета! Дарагія сябры і калегі!

Дзякую за аказаны мне высокі гонар. Ваша рашэнне – адна з важнейшых у маім жыцці падзей. Для мяне гэта не толькі прызнанне маіх асабістых заслуг. Гэта прызнанне адзінства і дасягненняў рускай і беларускай паланістыкі. Значную ролю ў ёй адыгрывае кафедра польскай філалогіі Гродзенскага ўніверсітэта, у стварэнні якой мне давялося ўскосна ўдзельнічаць. Зразумела, галоўным матарам у арганізацыі кафедры і яе плённай працы была С.П. Мусіенка. Яна ж з'яўляецца ініцыятарам і арганізатарам шматлікіх міжнародных канферэнцый і публікацый, якія адбыліся ў Гродне, абавязковым удзельнікам канферэнцый і калектывных прац, якія выдаюцца ў Інстытуце славяназнаўства РАН у Маскве, які я тут прадстаўляю.

З кафедрай польскай філалогіі Гродзенскага ўніверсітэта імя Янкі Купалы нас звязваюць самыя цесныя навуковыя і сяброўскія кантакты. Мы не раз у розных саставах ўдзельнічалі ў канферэнцыях у Гродна. Я добра памятаю першую навуковую канферэнцыю 16–18 мая 1989 г., праведзеную С.П. Мусіенка і прысвечаную выдатнай польскай пісьменніцы Зоф'і Налкоўскай, чья творчасць найцяснейшым чынам звязана з Гродна. Тады ж у Гродзенскім ўніверсітэце быў адкрыты музей пісьменніцы, а на доме, у якім яна жыла, мы адкрывалі мемарыяльную дошку. А праз 15 гадоў, у маі 2004 г., на чарговай канферэнцыі, прысвечанай З. Налкоўскай («Творчасць З. Налкоўскай і славянскія культуры»), былі падведзены значныя вынікі працы кафедры, якая падрыхтавала шмат кваліфікаваных спецыялістаў па польскай мове, польскай літаратуры і культуры.

Дыдактычная дзейнасць кафедры паспяхова спалучаецца з навуковай. Я назаву толькі некаторыя з нашых навуковых сустрэч. Гэта, напрыклад, дзве міжнародныя канферэнцыі і два тамы публікацый па праекце «Шлях да ўзаемнасці». Гэта кнігі прысвечаныя творчасці Элізы Ажэшка – «Творчасць Элізы

Ажэшка і беларуская літаратура» (2002) і «Творчасць Элізы Ажэшка ў эстэтычнай прасторы сучаснасці» (2010) і іншыя даследаванні.

Не магу не ўспомніць і аб грандыёзнай міжнароднай навуковай канферэнцыі «Адам Міцкевіч і сусветная культура» (12–17 мая 1997 г.), плёнам якой з’явіліся цэлых пяць тамоў публікацый. Цэнтральная канферэнцыя, прысвечаная творчасці Міцкевіча ў гонар 200-годдзя з дня нараджэння паэта, невыпадкова прайшла менавіта ў Гродне. Вядома, наколькі значную ролю ў станаўленні паэзіі Адама Міцкевіча адыграла этнічна разнастайная народная культура, перш за ўсё беларуская, характэрная для радзімы паэта – Навагрудскага рэгіёну. Таму асабліваю значнасць набывае створаны пад кіраўніцтвам прафесара С.П. Мусіенка навукова-дыдактычны каардынацыйны цэнтр «Міжнародны інстытут Адама Міцкевіча».

Да нацыянальных, бытавых, псіхалагічных праблемаў польска-беларускага памежжа звярталіся ў сваіх мастацкіх творах і эсэістычны многія польскія пісьменнікі. У XX стагоддзі беларускія матывы, падобна Э. Ажэшка ў XIX стагоддзі, найбольш ярка выявіліся ў творчасці лепшага, на мой погляд, сучаснага польскага пісьменніка Тадэвуша Канвіцкага. Я рады, што менавіта ў Гродне мне давялося апублікаваць артыкул аб захапленні Канвіцкага Беларуссю, яе людзьмі, прыродай, мовай. Хочацца паўтарыць сказанае пісьменнікам аб Беларусі: «Калі я ўспомню беларускае слова, калі падзьме вецер з паўночнага ўсходу, калі ўбачу палатняную кашулю з сумнай вышыўкай, калі пачую крык болю без скаргі – заўсёды мацней заб’ецца маё сэрца, заўсёды вырвецца аднекуль лірычны смутак, заўсёды падплывае раптоўны халадок нявызначаных згрызот сумлення, пачуцця віны і сораму».

Беларусь, шэра-зялёная Беларусь з велізарным небам над ільняной галавой, занадта добрая, занадта мяккая, занадта высакародная на нашы часы».

Дазвольце яшчэ раз ад усяго сэрца падзякаваць Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы за аказаны мне высокі гонар».

У прамове прафесара В.А. Хорава падкрэсліваецца тая асаблівая значнасць створанага ў 2009 г. па загадзе рэктара ўніверсітэта Навукова-дыдактычнага каардынацыйнага цэнтра «Міжнародны інстытут Адама Міцкевіча». Напэўна, ёсць своеасаблівая сімвалічнасць у тым, што словы пра інстытут дапісаныя ў гэсце рукой В.А. Хорава.

Гэты дзень завяршыўся пасяджэннем Праўлення «Міжнароднага інстытута Адама Міцкевіча», на якім былі падведзены вынікі яго працы за 2011 год, абмеркаваны напрамкі яго далейшай дзейнасці і прынята прапанова В.А. Хорава хадайнічаць аб рэгістрацыі гэтай арганізацыі. Усё гэта дае падставу лічыць «Міжнародны інстытут Адама Міцкевіча» завяшчаннем прафесара В.А. Хорава беларускім паланістам.

Далей адбылася працэдура прысваення В.А. Хораву звання «Ганаровы прафесар ГрДУ» і ўручэння яму медаля і дыплама.

«На Савеце нашага ўніверсітэта, – сказаў рэктар, – было прынята рашэнне аб прысваенні Вам звання «Ганаровы прафесар ГрДУ імя Янкі Купалы».

Я хацеў бы выканаць ганаровую місію – уручыць Вам атэстат Ганаровага прафесара і медаль «За заслугі перад Гродзенскім дзяржаўным ўніверсітэтам імя Янкі Купалы».

Студэнткі ўніверсітэта ў нацыянальных касцюмах і вянках з рамонкаў і васількоў апранулі юбіляра ў мантыю. Рэктар ўручыў яму медаль і атэстат. Студэнт I курса факультэта мастацтваў і дызайну А.В. Загарка выканаў песню на словы У. Някляева «Янка Купала». Атмасфера цырымоніі была адначасова і ўрачыстай, і незвычайна сардэчнай. Усе прысутныя – вучні, сябры, калегі віншавалі Ганаровага прафесара, жадалі яму доўгіх гадоў жыцця, поспехаў у працы, плённага супрацоўніцтва з Беларуссю і Польшчай. Сярод нас быў па-сапраўднаму вялікі навуковец і дзіўна абаяльны, сціплы, добры і выдатны чалавек. Здавалася, Віктар Аляксандравіч не адчуваў стомы: ахвотна фатаграфавалася, даваў інтэрв’ю працоўнікам радыё і тэлебачання, наведваў музей гісторыі ўніверсітэта, пра які распавёў яго дырэктар У.М. Сытых, адказваў на пытанні, гутарыў, дарыў свае кнігі. Афіцыйная сустрэча непрыкметна мяняла свой характар і ператваралася ў сяброўскую гутарку. Усе прысутныя спадзяваліся на працяг гэтай цудоўнай інтэлектуальнай садружнасці з цяпер ужо Ганаровым прафесарам ГрДУ В.А. Хоравым, якое доўжылася з ўніверсітэтам каля пяцідзясяці гадоў.

З ўніверсітэту мы выйшлі даволі позна. На горад апускалася сонечнае змярканне, быццам дзень не хацеў сыходзіць. Увечары Віктар Аляксандравіч яшчэ піў чай і на маю прапанову застацца яшчэ на адзін дзень, каб адпачыць пасля, хоць і прыемных, але даволі напружаных падзей, ён адказаў, што павінен правесці пасяджэнне Спецыялізаванага савета, што вучоным сакратаром яго прызначыў сваю вучаніцу д.ф. н. Ірыну Адельгейм, што хоча напісаць яшчэ адну кнігу, матэрыял да якой ужо сабраны, і, галоўнае, ён хоча ў Маскве стварыць цэнтр паланістыкі. Я, у сваю чаргу, выказала трывогу за лёс гродзенскай паланістыкі і пра тое, што ў «Міжнароднага інстытута Адама Міцкевіча» да гэтага часу няма памяшкання, на што ён адказаў: «Ты павінна зарэгістраваць свой інстытут».

А пасля мы ўспомнілі аб адкрыцці музея Зоф’і Налкоўскай і кафедры польскай філалогіі, аб канферэнцыі, прысвечанай Адаму Міцкевічу, і аб сённяшніх ўрачыстасцях. І нечакана Віктар Аляксандравіч сказаў: «Я ўжо стары». Я адказала, што такія, як ён, старымі не бываюць. «Успомні, як цёпла цябе

віншавалі мае дзяўчынкі (гаворка ішла аб гарадзенскіх паланістках). І пачула ў адказ: «У цябе вельмі выхаваныя дзяўчынкі».

Горкая іронія лёсу: у ноч з 24 на 25 мая Віктара Аляксандравіча Хорава не стала. Ён памёр далёка ад дома, сям'і, месца службы. І ўсе цяжкія арганізацыйныя жалобныя мерапрыемстваў ляглі на дэлікатныя плечы Першага прарэктара ГрДУ Святланы Уладзіміраўны Агіевец, якая праявіла не толькі арганізацыйныя здольнасці, але незвычайную чуласць і сардэчнасць да блізкіх людзей, жонкі, вучняў адыйшоўшага з жыцця В.А. Хорава. Дзякуючы Святлане Уладзіміраўне, Гродзенскі ўніверсітэт дастойна праводзіў у вечнасць свайго «Ганаровага прафесара».

Усім нам было вельмі цяжка перажыць гэтую трагічную нечаканасць. Смерць прафесара Віктара Аляксандравіча нагадала перапынены палёт. Ён сышоў у вечнасць пасля заканчэння прысвечанай яму міжнароднай канферэнцыі, пасяджэння Праўлення Навукова-дыдактычнага каардынацыйнага цэнтра і пасля ўрачыстага пасяджэння Савета ўніверсітэта, які прысвоіў яму званне «Ганаровы прафесар Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы». Ён сышоў, як сыходзяць класічныя прафесары мінулых эпох, апрануўшыся ў мантыю і пакінуўшы сваім вучням духоўную спадчыну: свае навуковыя працы – працы па-сапраўднаму вялікай, эпохальнай значнасці. Больш за 50 гадоў ён узначальваў, ствараў і тварыў міжнародную паланістыку, умеў аб'яднаць і запаліць святлом свайго таленту і вядомых навукоўцаў многіх краін, і творчую моладзь. В.А. Хораў падрыхтаваў некалькі пакаленняў дактароў і кандыдатаў навук з розных краін свету. Ён адкрыў новы кірунак у літаратуразнаўстве і шчодро адорваў бліскачасцю свайго таленту, клопатам, сардэчнай дабрынёй сваіх вучняў, сяброў, калегаў.

Мы будзем памятаць і любіць Вас, дарагі Віктар Аляксандравіч. Светлая і вечная Вам памяць.

*Вечна ўдзячная вучаніца – прафесар, д. ф. н. С.П. Мусіенка
(Пераклала з польскай мовы А.В. Гук)*

МОИ ПОСЛЕДНИЕ ВСТРЕЧИ С ВИКТОРОМ ХОРЕВЫМ

Меня пригласили работать в Институт славяноведения и балканистики осенью 1983 г., хотя сотрудничество началось на год или два раньше – сектору современных литератур нужен был германист, а меня в эти годы стала привлекать славистика – прежде всего серболужичане, с которыми я столкнулся, изучая немецкую историю и литературу. Я стал участвовать в некоторых мероприятиях сектора, постепенно познакомился с людьми, и, как мне кажется, довольно быстро оценил человеческие качества коллектива. Почти 25 лет я отработал в этом коллективе и ни разу об этом не пожалел. Мне и сейчас кажется, что это был редкий оазис, не совсем обычный для эпохи «последнего этапа строительства коммунизма» и неизвестно откуда взявшейся «перестройки», которую в народе довольно быстро назвали «катастройкой». Мы занимались наукой (каждый по своим способностям), участвовали в общественной и политической жизни (если у кого была к этому склонность), у нас были разногласия по тем или иным вопросам, но я не припомню ни одного случая, где бы мы расходились или ссорились в человеческом плане, не припомню ни одного присутственного дня, когда бы нам после обсуждения тех или иных коллективных трудов или отдельных статей, проектов и диссертаций не хотелось еще побыть вместе, почитать друг другу стихи (шутливые или серьезные), рассказать о своих успехах или неудачах, отметить день рождения, наступающий праздник или вышедшую книгу, а порой и просто так поговорить и побыть друг с другом – безо всякого видимого повода... Особое качество этого коллектива (я думаю, оно было не только у меня) – сердечное расположение друг к другу, способность искренне радоваться удаче другого и стремление помочь, если что-то не ладилось. Я даже физически чувствовал, что мне чего-то не хватает, если хотя бы один человек из сектора отсутствовал по той или иной причине. Но я не покривлю перед истиной, если скажу, что организующей душой всего коллектива был Виктор Александрович Хорев, его присутствие в коллективе всегда было конструктивным и возвышающим – будь то серьезное научное обсуждение или дружеские беседы после завершённых дел... Мы с Виктором Александровичем не стали закадычными друзьями (у каждого из нас уже таковые были), но и не остались просто товарищами по работе – где бы и по каким делам мы с ним ни были, нам всегда было хорошо, всегда было что рассказать и о чем поговорить. Если это всё вспоминать, получится целая книга... Я расскажу только об одной из наших последних встреч в Гродно. Еще две (самые последние) были в Москве...

4 ноября 2009 г. я выехал из Полоцка в Гродно по приглашению Светланы Филипповны Мусиенко на торжественное заседание, посвященное 20-летию кафедры польской филологии в Гродненском государственном университете имени Янки Купалы, и для участия в Международной научной конференции «Адам Міцкевіч і сучасная сусветная культура». Мы не раз перезванивались со Светланой, я точно знал, что приедет и Витя Хорев и что у нас найдется возможность поговорить наедине... Гродно встретил неласково, дул противный ветер, сопровождаемый смесью из дождя и снега; пока я добрался до гостиницы,